

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és
székküldésére vonatkozó összes
megkeresések **Karai Sándor**
tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.)
intézendők.

Az új közoktatási törvény és a református iskolák.

II. Megtérlesztés, sérelem.

Két dolgot kell minden igaz református embernek figyelmébe ajánlani.

Egyik az, hogy a törvény alapfogalmát nem szükséges nekünk magyarázgatni, régen tisztában vagyunk olyanféle elemi igazságokkal, hogy törvény előtt mindenki egyenlő, hogy bizonyos célból megalkotott törvény nem engedi meg a kivételeket, hiszen az általános rendelkezés mindenkire egyaránt kötelező.

Másik az, hogy a magyar nemzeti oktatásért tudunk és tudunk, akartunk és akarunk is áldozatot hozni. Légió bizonyíték áll e tekintetben hátunk megett és a magyar kulturáért folytatott küzdelmünk egész hősköteménynek tekinthető a történet lapjain.

Miért magyarázgatják hát manapság nekünk oly sokan az elsőt, és miért hirdetik sippal-dobbal a másodikat?

Nem minden félelem és nem minden megpuhítási cél nélkül.

Ugy gondolkoznak ugyanis, hogy ha a reformátusok feltalálnak ébredni eddigi közönyösségökből és látván-látják a napirenden levő ös autonómia pusztítását és tapasztalják, hogy ezért a példátlan rombolásért cserébe nem a nemzeti ideálok megvalósítását, hanem csak az azokra vonatkozó nagyhangú frázisokat kapják: majd meggondolják a dolgot, megvonják a szigorú határvonalat és ezt mondják: eddig- és ne tovább! . . .

Ez pedig nem kicsiny baj lenne a nemzeti szólamok hirlapi lovagjai előtt, mert hát tulajdonképpen úgy áll a dolog, hogy alaptörvényeken nyugvó és békeszerződésekkel biztosított autonómiájuk Magyarországon kizárólag csak a reformátusoknak, illetve protestánsoknak van;

a többi, ami létezik, csak kegyajándék, vagy törvénynyújtotta kedvezmény, mely keletkezésében, lényegében és biztosíték tekintetében össze nem hasonlítható soha a prot. egyház autonómiájával.

Erre ugyan hangzik minden oldalról a ma közhelyé vált „igazság”: nincs oly törvény, még alaptörvény sincs, melyet megváltoztatni, vagy eltörölni ne lehetne.

Hát hiszen nincs. Ez vita tárgyát sem képezheti; de vajjon ami szerencsétlen helyzetünkben kívánatos-e az alaptörvények megváltoztatása és éppen a magyarság érdekében hasznosnak bizonyult, a magyar alkotmány garanciáját képező régi törvényeknek eltörlése? . . .

Azonban, ha a törvényt, egy más törvénnyel megváltoztathatjuk is; a szerződést eltörölni, vagy átlukgatni csak a két szerződő fél beleegyezésével lehet és szabad. Erőszakkal keresztülhúzhatja ugyan a hatalom a szerződéseket is, de a másik fél tiltakozó szava — ez esetben — fentartja a jog érvényét egy jobb időre.

Nem akarok itt e tárgyban értekezést tartani, bölesebb emberek többet tudnak e dologról, mint én, csak rámutatok e közismeretű igazságokra, hogy jegyezzük meg magunknak mi, és ne feledjék azok a „jó barátaink”, meg a hamisítatlan hazafiségért lelkesülő hitsorsosaink, kik lépten-nyomon összezavarják az autonómikus dolgokat s megengedhetőnek vélik egy kálap alá fogni bennünket Metianu és Isten tudja miféle urakkal.

Nem édes uraim, ez nem igazság. Próbáljunk higgadtan distingválni s azonnal látandjuk, hogy mérhetetlen hibát követtünk el, mikor eleitől fogva megengedtük, vagy legalább szó nélkül túrtuk, hogy az autonómikus egyházak magyarelles viselkedését hangoztatva, minket is a veszedelem kútforrásához csatoltak.

Erre mi soha rá nem szolgáltunk és szégyen, hogy eltúrtuk.

Most már odajutottunk, hogy restelkedve fog tollat sok ember a védekezésre, mert az általános újongással a szókbán és nyomdafestékben rohanó „nemzeti” áramlattal szemben nem szívesen teszi ki magát azoknak a vastag építőknak, miket nálunk oly hamar osztogatnak és a melyek közt a hazaárulás vádjá talán még nem is a legnagyobb és legsúlyosabb.

Sőt odajutottunk, hogy a múltban szerzett érdemeinket is lekicsinyelgetik, az ősi jogokhoz való ragaszkodásunkat lehurrogják, avatag körből valónak nevezik és gúnyolódnak szegénységünk felett.

De hát a közönyösségnek, a mindent kerülgető opportunizmusnak ez a jutalma. A meghunyászkodás sorvasztó betegségében elhunyt oroszánt méltán rugdossák meg még a szamarak is.

Nemcsoda aztán, ha az állam vezetésére hivatott férfiak teljesen figyelmen kívül hagyják ami különleges helyzetünket s egyedül az államkormányzat nagyszabású elveit követve, haladnak, ami autonomikus jogaink romjain keresztül, kitűzött céljuk felé.

Ők nagyot, üdvöst és maradandót kívánnak alkotni s e nagy munka közben ugyan miért fájna nekik az, amit csak mi érezhetnénk igazán, de a melyért való fájdalomunkat eltitkoljuk s az ősi jogokat mi magunk is akadálynak, lomtárba való avultságnak hirdetjük.

Ez különben nem más nálunk, mint a fejlődés, illetve a lejtőn való lesiklás kérélhetlen logikája.

1868-tól kezdve soha semmit sem tartottunk sérelemnek, vagy ha igen, hát szépen kerülgettük a rést és csendesen betapasztgattuk a hazafiság színes papirdarabjaival. Most aztán már nem kell tovább ilyen szinpadis diszletek előtolásával takargatni a tátongó ürességet, hiszen az új javaslat ledönti az egész iskolai alkotmányt, nevetségessé teszi az iskolaállítási és fentartási jogot, mert a berendezkedés, tanrend, tanítválasztás, fegyelmi ügy, mind csak úgy mellékesen tartoznak reánk, olyan kis autonomikus játékszer gyanánt szerepelnek, mint mikor a gyermek-háborúsdí játékhöz fakardot és fapuskát adunk a naiv örömben úszó kicsinyek kezébe.

És úgylátszik, mi is éppen úgy örülünk ennek a furcsa komédiának! Elhiszszük, vagy legalább elhitetjük magunkkal, hogy nekünk valóban református iskoláink vannak, azokban mi vagyunk az úr, hiszen azt tesszük, amit akarunk, mert jól tudjuk, hogy fent is azt akarják; oda megyünk a hova éppen jónak látjuk, mert a hatalmasok oda küldenek bennünket.

No, hát én nem hiszek ilyet, sőt megvagyok győződve, miszerint mások is gondolkoznak olyanformán, hogy ha az új közokt. javaslat 35. 36. 40. 41. 42. és 44. §§-ai reánk vo-

TÁRCA.

Sylvester Doktor — Scultetusnak

Kegyelmet és békességet az Úr.ól.

Kedves Öcsém!

Tudványó lelked kívánságának a teljesítése elől még távoli idegen is alig zárkozhatnék el, mennyivel kevésbé tehetném azt én, kit Hozzád a tanítói, baráti, kartársi viszony arany láncza fűz s ki a te kérdéseidből nemesak a saját szellemedet mozgató, irányító elvekről értesülök, hanem egy egész kör és testület felfogását is megösmérem. Hiszen sokakat foglalkoztat jelenleg az általad felvetett általános érdekű kérdés és annyira feszegetik, elemezik a sajtó hasábjain — noha gyakorta felszínes tájékoztatlansággal — ezeket a tétéleket, hogy szinte maradiaknak tarthatnók magunkat, ha valamelyes részben — bár álnév alatt — hozzá nem járulnánk mi is a nézetnyilvánítás e nagy hangversenyéhez. Am a hivalkodó futás és a levegőben való hadonázás értéktelen dőre munka s a kik még ele. ni kérdésekben is tétovázók, ingadozók, bizonytalanok: azok a beható elemezést igénylő tétélek felől, egy egyszerű hirlapi közlemény útján alig győzhetők meg. Ehez járul az, hogy a magyar tudományos theologiai irodalom igen szegény és nem akarunk közöttünk senkit szaktekintélynek elösmerni, hanem

haladunk a többséggel s hallván az élő szót, nem tanulunk. Vannak viszont nagy számmal, a kik mindig tanulnak, de az igazság megösmérésére még sem bírnak eljutni. Mindezek az általánosságban ide vetett gondolatok részben-részben alkalmazhatók az alábbi válaszban színre kerülő felfogásokra.

Közelebb térve tehát jelenlegi levélváltásunk tárgyahoz, először szólok valamit az úrvacsora jelentőségéről.

A vonatkozó irodalmi termékeket ismervén, azok felsorolásával nem untatlak, sem az időt és tért e célból nem aknázom ki. Csakis az elkerülhetetlennek mutakozó irodalmi vonatkozást érintem itt-ott annak igazolására, hogy mily különböző és eltérő vélekedésben voltak s vannak az úrvacsora felől úgy az elmélet mint a gyakorlat mezején forogóló férfiak.

A mi a dolog velejét, magvát illeti, abban minden felvilágosodott keresztyén ember egyetért, hogy tudniillik sem a transsubstantiatio, sem a consubstantiatio, sem az ubiquitas dogmája nem igazolható a szentírásból. Ezek az egyházi tanok ellenkeznek az Úr valóságos emberi természetéről szóló bibliai józan tudománnyal. Hogy mindamelllett azok védelmére az illető felekezeteknél oly sok szóharcot és jobb ügyhöz méltó gerjedelmet találunk, annak oka az illető vallási alakzatok rendszerében keresendő. Hogyan illenek be p. o. a Kálvin felfogása a katholicismus vagy lutheranismus rendszerébe,

natkozólag módosítást nem szenvednek : akkor jobb és célszerűbb egyszerre véget vetni a lassanként való sorvadásnak s nyíltan azt mondani : No, állam! mi a vallásoktatáson kívül levesszük gondunkat az iskolákról s miután úgy is érvényesülni kell a modern állam jelszavának, hogy t. i. a tanügy politikum : hát csak állíts magadnak tetszés szerint iskolákat s ha kívánod a gyönyörűséget, hordozd annak terhét is.

Az új javaslat törvénynyé válása esetén úgy is államivá lesz a segélyezett iskola, mihelyt a tanítói fizetés pótlásához 120 koronánál magasabb összeget kérünk s egyéb tekintetben is a legfőbb felügyeleti jog kiterjesztése lehetetlenné teszi az autonomikus jogok érvényesülését.

Minden okos ember tisztában van azzal, hogy az új javaslat tulajdonképpen álcázott államosítást jelent és csak az történik itt is, a mi nálunk magyaroknál szokássá vált a politikában, hogy t. i. hirdetik a világnak az ellenkezőt, demonstrálnak, helyreigazítanak, de azért halad minden úgy, amint magasabb szempontok azt kívánatossá teszik. Így születnek a félrendszabályok.

A már kialakult viszonyok közt nem is találunk benne semmi meglepőt, ha éppen mi reformátusok követeljük sürgősen az egyetemes államosítást, hiszen annak úgy sem voltunk mi ellenségei, mert az egész vonalon hazafias,

magyar nyelvű és szellemű oktatást csak így várhatunk.

Az új javaslat úgyszólván kizárólag éppen a magyarság erősítése, az államnyelv teljes érvényre emelése szempontjából született meg, indokolásában erre mutat rá nagy önérzettel és e szempont előretolásával kívánja tőlünk a hazafias áldozatot.

Nos, . . . mi kaphatók vagyunk ilyen nemű áldozatokra, hiszen ezek sorozatából van összeállítva egész életünk ; de lássuk ám a „hazafias“ államot is a nagy, a radikális tevékenység útján, lássuk az erélyt, az áldozatot.

Ez új javaslatban nagyon félénken nyilatkozik meg az egyik is, a másik is.

Elmondhatjuk, hogy magyarsága ki nem elégít és mégis fiskálítási kerületése szép szín alatt kiforgat jogainkból, szabadelvüségéről aztán ne is beszéljünk.

Egységet keres és akar a munkások minősítésénél, a végzett munkánál, a szolgálati szabályzatnál, a tannyelv megállapításánál ; (igaz, itt már egy kis rückverccel :) de már a díjazásnál megteremti a külön osztályt, egyiknek bővebb, másiknak szűkebb marokkal osztogat a jóból.

Mi jогon ? . . . Hát a községi, vagy felekezeti tanító nem éppen olyan szolgálatot tesz a társadalomnak, a nemzetnek, mint *állami* kártársa ? Nincsenek-e még büntető jogi garanciái

avagy vice versa ? De, bár magok a vezetők is tisztában vannak azoknak a megfoghatatlan, titokzatos, sőt babonás tanelméleteknek a mivoltával, még sem oszlatják el a hályogot a világtalanok szeméről, hanem hagyják az emberek tömegét ott ülni a sötétségben, mert különben elmondhatnák azokkal az egykori efézusi ötvösökkel, hogy nemcsak az a veszély fenyegeti őket, hogy üzletök hanyatlásra jut, hanem az is, hogy a nagy istenasszonynak templomát is semmibe veszik és el fog enyészni annak a fénye, a kit az egész szertartásos egyház népe tisztel.

Az evangéliumi református egyház tana kétségtelenül a leghívebben tolmácsolja az úrvacsora szereztetésének indokát, jelentőségét és célját, mindamelllett itt is eltérő tanbeli árnyalatokkal találkozunk. Kálvin felfogása tudvalevőleg abban a gondolatban csúszosodik, mely szerint „az úrvacsorában a hívők az élet kenyérével Krisztussal lelkiképpen tápláltatnak az örök életre. Az Úr az Atya jobbán ül örök dicsőségben, de onnan felülről közli magát hűveivel Lelke által oly módon, miként p. o. a mérhetetlen távolban tündöklő nap bévilágítja s melegével átjárja a földet. A hívő keresztyén kitarja lelkét, hogy befogadja az Urat és az Úr az ő szent vacsorájában testének evése és vérenek ivása által örök életre táplálja és Lelke által az ő testével egyesíti benne bízó hűveit ; a mi azonban nem azt jelenti, hogy substantiáját, lényegét közli velök, hanem ez csakis

azt jelenti, hogy a hívők az Úr testének egyszer bemutatott tökéletes végérvényű áldozatából és ártatlan vérenek kiontatásából örök életet és idvességet nyernek. Sem kevesebb, sem több hatályt nem tulajdonít Kálvin az úrvacsorának.“ (V. ö. a heidelbergi kátéről. Debr. Prot. Lap 1901. évf. 386. köv. lap).

Nyilván kiérezhető, hogy Kálvin eme tanfelfogása a mily mély és vigasztaló, éppen oly titokzatos és ennél egyszerűbb, közérthetőbb, noha nincs általánosan elfogadva a Zwingli nézete, mely szerint az úrvacsora csupán a Krisztus szenvedésére és vándorlására emlékeztető vendégség s a kenyér és bor csakis a Krisztus testének és vérenek külső jegye, symboluma.

A többi református reformátor felfogásának ismétlése helyett hivatkozom az 1549-ben Zürichben létrejött consensus tigurinusra és a heidelbergi kátéra.

Igy állván a dolog, teljesen indokolatlan az a képzet, mintha az úrvacsorában való részvétel nélkül nem lehetne idvességesen meghalni. Hiszen az úrvacsora nem közvetíti, csak jelképezi a láthatatlan üdv-kegyelemben való részesülést. Téves e szerint az az álláspont, amelyen oly sokan sürgetik a betegek úrvacsoráztatását. Erre nincs semmi szükség ; ez csak tartalmatlan szertartáskodás ; a katolikus és lutheránus kovász erjesztő hatásának a szüleménye, amelyet még a hol gyakorlatban van is — böles lelkipásztori neveléssel, tapintattal,

is a javaslatnak, melyek a renitenskedő tanítót is kényszerítik a kiszabott munka elvégzésére, a kitűzött cél felé való törekvésre? . . .

Hiszen aki nem odavaló, minden pillanatban elpusztítható.

A 35. §. tehát okvetlenül oda módosítandó, hogy: „bármely jellegű iskola tanítója az 1904. l. t. c. értelmé szerint megállapított fizetésben részesül.“

Ezt kívánja a dolognak nemcsak anyagi, de erkölcsi oldala is, mert mélyen megalázó a községi és felekezeti tanítóra, ha midőn a törvény mindenütt egyenlő elbánásban részesíti, de a díjazásnál munkája és egyénisége értékét leszállítja s a nevelés és oktatás templomában levitaszámába is alig veszi őket.

Ezt mi református tanítók nem tűrhetjük s egyenesen visszaütjük.

Sinka Lajos.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A két évi távollét alatt a dogmatikai tanszék két főtantárgyát a hittant és symbolikát a két hittanár (Menyhárt és Tóth Mihály) vállalták el, heti 6-6 órával, nyervén ezért mindenik 480 frt. tiszteletdíjat.

evangéliumi szelidséggel és bátorsággal ki kell divatoztatni, mert képmutatásra és igen sok visszaélésre vezet. Igazolásul a többek közül közlök veled egy példát. Legközelebb történt egyik hazai legnépesebb ev. ref. gyülekezetünk körében az az eset, hogy egy haldokló református nőnek a fia elment a lekipásztorhoz azzal a kéréssel, legyen szíves levinni és kiszolgáltatni az úrvacsorát a haldokló anya számára. A mint a lekipásztor a beteg ágya előtt megjelent, az illető nő kereken kinyilvánította, hogy neki eszeágában sincs úrvacsorázni, hanem csakis azért hivatott ref. papot, hogy kijelentse, miszerint a református egyházból kilép és áttér a római katolikus egyházba. A református lekipásztor megdöbbenve kérdezte: kinek a tanácsára eszelekeszi ezt a beteg? A válaszból kiderült, hogy a beteg nő a helybeli római katolikus plébános kitanítása nyomán járt el ilyen jellemezhetetlen módon. A vizsgálat megindítását a nő bekövetkezett halála miatt nem foganatosították, pedig vajmi tanulságos dolgokat ösmerhettünk volna meg belőle. Nos, ilyen és ehhez hasonló esetek előidézésére szolgálhat épületes alkalmatosságul a református betegek úrvacsoráztatása.

Miért mégis, hogy oly sok helyen gyakorlatban van, sőt az újabb, úgynevezett egyházpolitikai törvények életbe léptetése óta, főképen a katolikus és lutheránus lakossággal vegyesen élő református körökben egyre terjed ez a szertartási fonák-

Ez időben a theologiai tudományok fejlettségéhez képest a 4-ik theologiai tanszék létesítése is valósítást nyert. Az eddigi főiskolai „Felügyelő bizottság“ azon alkalommal, hogy a hittanárok által benyújtott lecketervet felülvizsgálta s a visszaállított jogi akadémia tantárgyaival kapcsolatba hozta, indítványa folytán egyhangulag megalakította a Kerület az „egyházkerületi Tanügyi Bizottság“-ot a Kollégiumi tanszakok összehangzatos vezetésére, tagjait meg is választotta azonnal, a püspök, főgondnok elnöklésével 4 világi és 6 egyházi taggal a Kerület részéről, tagja lett még minden debreceni lelkész, továbbá a debreceni egyház képviselői és a teljes tanárkar. (E. Ker. jk. 1861. ápr. 62. sz.) Ez az újabb kori tanügyi bizottság kezdete. A dogmatikától elválasztott egyháztörténelmi (4. theologiai) rendes tanszék életbelépett s megválasztatott arra Balogh Ferencz (1866. okt. 2.) Így lehetővé vált újabb hittani tárgyak behozatala. Eddig a dogmatika tanára előadta a) a hittant heti 6 órán egy éven át; b) másik évben a symbolikát szinte heti 6 órán; c) az egyháztörténelmet 4 féléven át heti 4-4 órán; az újabb rendezésnél nála maradt a két főtantárgy ugyanannyi órán; s ezek mellett a) a theologiai tudományok encyclopaediája heti 4 órán 1 féléven át; b) apologetika heti 4 órán egy féléven át; c) Jézus élete heti 2 órán, két féléven át.

A zürichi, heidelbergi és jénai egyetemeken tanulása után visszaérkezett Tóth Sámuel és 1866/67. tanév elején elfoglalta tanszékét; ugyanakkor tartotta a 4-ik új tanszék tanára is beköszöntőjét s így a két ifjú tanár beigtatása egyszerre folyt le. A beigtatáskori „Beszédék“ külön füzetben jelentek meg Debrecen város hatósága díjmentesen nyomatta ki a legátusok vitték szét, mert a jövedelemi Méliusz Péter emlékére tőkésített. (Debrecen, 1866. 8. r. 51 l.

ság? Ez azért van, mert a jelzett környezet nyomásától csakis az erőslelkű, öntudatos, józan református lélek képes magát megóvni; továbbá azért, mert — a mint sokan mondogatják — a bibliában, ha nincs is szó róla, de tiltva sincs. Igen ám; de vajjon keresztyéni-e mindaz, a minek tilalma az Írásban szövegezve nincs?

Révész Imre, a kire méltán szoktunk hivatkozni, 1879. november 16. napjáról keltezve, egy külföldi tanulmányúton levő ifjuhoz egyebek közt így írt: „Nagyon jó lesz, ha különösen az istenitiztelet s általában mindenféle liturgiუმok mezejéről mindent feljegyez, a keresztelestől a temetésig, az év első napjától az utolsóig. Ha vannak ily tárggyú nyomtatványok, azokat én szívesen megvenném. Szeretnék onnan valami részletesebbet, valami olyat például, a melyben meg van vitatva s eldöntve, hogy miért kell, vagy miért nem kell keresztapa s keresztanya, privát vagy *kranken-communio*, halottak ünnepe november 1; holmi zászló s más eféle szentelés, búcsuztató a temetéseknél; — miért nem kell püspök s püspökszentelés stb. Igaz, hogy erre az a legegyszerűbb puritán felelet, hogy azért, mert nincs a szentírásban alapja stb. . . . A skót reformátusok határozottan visszavetik a keresztszüléket s a konfirmációt is; hát a német és hollandus reformátusok miért nem? A napokban hozattam meg a van Oosterzee utrechti tanár praktika theologiját s fájdalommal látom, hogy az ősz tiszta református állás-

Lásd még „Két nap a debreceni főiskola életében“ című korrajzot. „Debr. Prot. Lap“ 1899: 24. sz.

Az ifju munkás tanárt csakhamar a kormányzás széles mezejére vezette a közbizalom (1868.) egyh. kerületi aljegyző, (1872.) főjegyző (1875.) énekes könyvi bizottsági előadó (1877.) konventi, (1879.) egyetemes tanügyi bizottsági, 1881-től fogva zsinati jegyző; (1882.) egyházkerületi levéltárnok tisztségeivel ruházta fel szerencsés tolláért, vasszorgalmáért a kerület és egyetemes egyház: ő lett tolla az ország reformátusságának. E roskasztó és túlterhelő megbízások idegfeszítő munkái megőrlték erőreégeit, az egyetemes konvent egyik gyűlésén megroskadt, élete 59. évében, lelki ereje megbénulni kezdett. A két utolsó év alatt rohamosan jött reá a kimerülés szomorú tüneteinek sorozata, napról-napra hulladoztak le az egykori előfáról levelei, úgy, hogy tanári működését is meg kellett szüntetni. Hattyu szóathoz hasonló utolsó írása lón a kerületi főjegyzőségről lemondása (1897. Máj. 1.) „a sok munkában kifáradtam“ soha igazabban ily tétel papíron nem hangzott el. Letette az egyházkerületi levéltárnoki tisztelet is. Neve országossá lett, országossá lett a vesztése is benne. Végre 1899. ápril. 18-án csendesen hunyt el tanári lakásán (Egyháztér 8. sz.) 61 évében s közrészvét mellett kísérték a Cegléd-utcai temetőbe. Sirja felett azon tanár, aki vele egyszerre foglalta el a tanszéket, mondott — felkérés folytán — bucsú beszédet a tanárkar részéről; a theologiai ifjuság részéről pedig a főiskolai szenior. (A gyászrajzot — necrológ, — temetési leírást és a sir feletti beszédet hozta a Debr. Prot. Lap 1899: 17. és 18. sz.)

Művei 1. Országos törvények, kormányrendeletek, egyházkerületi rendszabályok és intézkedések kivonatos gyűjteménye. Debr. 1875. 8. r. 211 l. 2.)

Adalékok a tiszántúli ev. reformált egyházkerület Történetéhez. Debr. 1894. I—II. füzet. E műnek tulajdonképpen csak nyomda alá rendező kiadója, mert mint maga is megjegyzi Révész Imre levéltárnok nagy fáradtsággal készítette (lásd EK. jkv. 1882.: 54. és 1880: 157. sz.) a hol R. I. jelenti, hogy Kerületünk ledrégibb jegyzőkönyvének 1567—1765-ig tárgymutatóját 135 folio lapon elkészítette. 3. A magy. ref. egyház szervezetére és megállapítandó rendszabályokra vonatkozó Tervjavaslat. Debr. 1878. 8. r. 191. l. a konventi bizottságok által alapul elfogadott dolgozat, melyből alakult aztán az első országos zsinat egyházi törvénykönyve. 4. „A magy. ref. egyház Egyetemes Névtára.“ Debr. 1887. Ember Pál műve (1729.) óta, első történelmi becsü statisztika, egyházegyetemünk képe a jövőre nézve megbecsülhetetlen adattár. 5. Értekezései, beszédei és cikkei a debreceni főiskola Értesítőiben, Évkönyveiben, 1887, 1888, 1890-ben és a Debreceni Protestáns Lap hasábjain található fel, mely heti lapnak 1881-től kezdve néhány évig szerkesztője is volt. Tankönyveit kidolgozta, de nyomtatás alá nem adhatta, mert fő szakkörétől elvonta őt a közigazgatási tisztségek és teendők halmaza, feledésbe ment a generalis konvent 1821. évi októberi végzése, mely Budai Ezsaiás példáján okúlva, úgy rendelte, hogy hittanár „mivel két teher együtt csaknem elviselhetetlen, generalis notarius soha se lehessen.“

Egyházkerületi, tanügyi, megszámlálhatlan bizottsági, konventi, két zsinati jegyzősége alatti jegyzőkönyvek, javaslatok, felirások, fogalmazványok 28 éven át páratlan mennyiségű írott munkát képeznek, bizonyára számos kötetre menne, a mi tolla alól kikerült, csak a b.-pesti ref. zsinat naplójának vaskos kötete 1402 lappal, kiadása mennyi természeti erőt emésztett fel! az egész egyház napszá-

ponttól messze távozik. Birom s nagyon jól ösmerem Hüffel, Nitsch, Hagenbach, Ebrard praktika theologiai műveit, de egyikben sem találom azt a tiszta református tant, a melyet keresek. Megvan nálam a francia és skót reformátusok liturgiája is; de én tudományos igazolást óhajtanék most és pedig épen a németektől, mert ezektől szászorta többet tanulhatunk mi, mint akár a franciáktól, akár a skótoktól... Még 1864-ben irtam — így folytatja tovább — Kálvin élete és a kálvinizmus című művemet s ebben mutattam fel ajánlólag a kálvinizmus főbb vonásait. Későbbben a Figyelmezőben itt ott minden alkalmat felhasználtam az ő református típus ösmertetése és ajánlása végett; fájdalom! nagyon csekély sikerrel. A magyar református műveltebbek iszonyu szédélgéssel rohaannak a lutheranizmus s általában a léha ceremonialismus felé! Magának a pápista ritualismusnak igen sok barátai vannak... Ime így irt dicsőült Révészünk negyedszázaddal ezelőtt s azóta a mi liturgiális viszonyaink fokrólókra hanyatlottak és ma már alig akad ember közöttünk, a ki bátran fel merné emelni a szavát a léha ceremonialismus ellen. A legtöbben megalkusz- nak a helyzettel s úzik az elvi kacérkodás játékát, mások meg gyávaságból vagy kényelmességből visszahúzódnak s közönyösen szemlélik, hogyan merül alá a sajka. A kis számú maradék pedig jeremiási siralmakat zokog s reménytelenül tekint a jövőbe. Ezen a helyzeten nem fog segíteni a liturgia

tervbe vett egységesítése; sőt előre látható, hogy ez a jó szándék nem fog egyhamar és könnyen sikerülni. A mi önkormányzathoz szokott magyar népünk nem enged a negyvennyolekból egy vonást sem. A mihez évszázadok óta hozzászórtak a gyülekezetek, arról nem mondanak le még jobb meggyőződésök sugallatára sem, ha csak valami külső érdek vagy szelid nyomás is közre nem hat. Egyébiránt az egységesítésnek nagy akadályai mutatkoznak még lelkészi körökben is, amit az e tárgyban megindult cikkezések igazolnak. Szerintem mind elvi, mind kiviteli szempontból kellően tisztázni kellett volna a dolgot jó előre, az egyházi törvényhozás döntő foruma elibe való terjesztés előtt. Erre azonban már nincs elégséges idő, mert a mint tudjuk, az egyházkerületi közgyűlések nyilatkoztak és épen most május hó 26. napján fogadta el a tiszántúli egyházkerületi közgyűlés is az esperesi kar ide vonatkozó munkálatát, a mely vázlatos szövegezése a liturgiális teendők sorrendjének és kiszolgáltatási módjának.

Az e téren észlelhető újabb keletű mozgalom nálunk a debreceni országos zsinat után indult meg, egész esendben, kovászszzerűleg. A Debr. Prot. Lapban (1885. évf. 13. szám) egy akkor ifju vidéki lelképásztor emelt szót a magyar református agenda rendezése érdekében s bár nagy buzgósággal védelmezte a református elveket, szava visszhang nélkül maradt. 1901-ben már tudományosan is fejtegette a

mosa vala ő, buzgalmi erő és termés tekintetében egyedül álló! A 3 évtized alkotásainak tollal megörökítője marad időközön át. Megilletődve mondhatjuk el a munka áldozatjára, más fordúlattal a költő tételét „opus edax hominum.“

* * *

A tanári fizetés ügye 1870-ig.

A szellemi fellendüléssel kapcsolatban az anyagi oldal is, a tanári fizetés, mely válhatlan hatással van egymásra, előtérbe jött s megmozdult épen a püspök Balogh Péter és elnöktársa a főgondnok Gróf Dégenfeld Imre valának előharcosai szívvvel lélekkel.

A tanári fizetés majdnem 60 évig mondhatni mozdulatlan állapotban maradt. A Kerület 1792. óta emelte a tanári évi készpénz (fixum salarium) javadalmat 600 frtra. Megható feliratban kérte a tanárkar a kerületi közgyűléstől, a tanári teendők növekedése miatt a fizetés felemelését (1797. márc. 18.) Szokás szerint küldöttségnek adatott ki véleményezés végett. A három év múlva adott jövedelem pótlék oly csekély volt, hogy teljes elkeseredést vont maga után: (nevezetesen az újonnan jött tanulók aláírási díjának és a csekély tandíjak felét a tanároknak rendelte); ehez járult azaz intézkedés, hogy a tanárok a Kerületi gyűlésből kizárattak, a Sinai mozgalom óta a tanárokról a kuratoratus aggódó szemmel tekintett. A bús tanárkar 1805. (ápr. 18.) új folyamodványt terjesztett fel; az utóbbi 13 év alatt — mondták — nagyon megváltoztak a viszonyok, a tanárok száma is 4-ről 6-ra emelkedett; a kerületi gyűlésből, melynek azelőtt mindig tagjai voltak, kizárattak, tekintélyök csorbúlást szenvedett: kéri helyzetük javítását. Mivel a kerület a kérvényt

a kuratoratushoz útasítá s a gyűlési tagságra vonatkozólag csak annyit „alkalmilag (pro re nata) konvokáltatni fognak!“ A lealázott és leverődött tanárkar megható nyilatkozványban beadta lemondását (1805. aug. 11.) A kerületi gyűlés kétségbevonta, hogy joguk volna mindnyájuknak egyszerre lemondani; az ügy további megvizsgálásáig minden tanárt kötelezett, hogy tanév végéig folytassa a tanítást. A tekintetes Kuratoratushoz (az volt akkor az igazgató tanács) adott jelentésökben kifejezték, hogy nem is volt szándékuk abban hagyni a tanítást az év végéig; tapasztalásból tudják, hogy mióta jelen nem lehettek a superintendentialis gyűléseken, azóta mindig nehezebb lett állapotuk (Sinai példája óta a tanárságból elmozdítás lehetősége miatt súlyedi tekintélyük) Jellemző a hangulatra, hogy névtelen levél dobott egy tanár udvarába e sorral: „csak lassabban, mert úgy jár, mint az antecessora, letéteik.“ A kihallgatások után az 1805. októberi kerületi gyűlésbe minden tanár meghívott, s igéretet nyertek a fizetés javításra is. Így lecsilapult a vihar. Az aláírási díjat emelték, s a lekepezés [mi nervale] pedig a hallgatott tanórák szerint a tanároknak fizetendő; tehát az alapfizetés mozdítatlan maradt. A tandíjat az egyetemen szokás szerint már 1666-ban is a tanárok huzták, egyenlően osztozkodván abban. A drágaság idején (1810-ben, egy font hus ára 50 kr-ra ment) újra lépéseket tettek a tanárok fizetésük érdekében. Errekes adat, hogy ez évben címezte először a Kerület hivatalosan „nagytiszteletű“ nek a tanárokat; címük addig csak „tisztetes“ volt. A Kerület nem fogadta ugyan el a tanárkari javaslatot tiszteletdíjak emelése módjáról, de mégis valami javítást tett. t. i. ezután a 3. éves diákok minden óráért 1, a 4 évesek 2, az 5. évesek 3 frtot fizessenek tanárjaiknak, s az eddigi 600 frt

kérdést ugyancsak a Debr. Prot. Lapban és igazolta álláspontját, a minek nyomán némelyek nagy érdeklődéssel láttak hozzá a cikkezgetéshez, úgy hogy ma már sebesen zúgó szélnek zendüléseként bétölti lapjaink hasábjait és partialis ülésesei terminket egyaránt az egységes liturgia után való vágyódásról tanuskodó sok szóbeszéd. Am legyen, ha lehet. A dolog rendkívül egyszerű. Mihelyst t. i. kiküszöbölünk ev. ref. liturgiánkból minden idegen elemet és benne s általa tisztán csak az ev. ref. szellem, elv és tan érvényesül: megvan a tartalmi, a lényegi egységesítés. Ezen a nyomon az alaki egyöntetőség is megjön magától; mert miként a bálvány áldozatok teljesítése mindenütt és mindig hasonló formaságok keretén belül történt és történik: aként a lélekben és igazságban való istenitizálás minden eleme csakis lelkiképen és igazán juthat élő kifejezésre. Az evangéliom új bora nem tölthető a szertartások avult tömlőibe.

Hosszúra nyulnék azonban válasszom, ha ezt a tételt kellőleg s minden oldalról megvilágítva tárnam elő. Elég, ha az alaphangokat ismerjük s ha tisztában vagyunk a céllal.

Nem hagyhatom még érintetlenül levelednek azt a pontját, melyben a világiak beleszólási jogáról, illetőleg az ezen jog gyakorlása körül mutatkozó túlzásokról és aggasztó jelenségekről szólsz.

Köztudomás szerint igen fontos elv a presbyteri és általában az egyetemes protestáns egyház-

szervezetben a világiak joga, tevékenysége, felelőssége. E három elem összhangja nélkül azonban nincs béke és nem épülhet az Úr temploma. Am egészen fonák dolog az, ha vezető szerepre hivatott világi férfaink úgy értelmezik az evangéliomi bátorságot és szabadságot, hogy példájokkal, tekintélyekkel, erkölcsi súlyok mérlegbe vetésével, tisztán theologiai kérdésekben is, azonos jelentőségű döntést igényelnek magoknak a lekipásztorokkal. Ilyesmi az egyetemes papság jelgége alatt miért nem fordulhatna elő éppen nálunk magyaroknál? Ime, az Amerikába kiszakadt hívő református magyar véreink e tekintetben már megelőztek bennünket, mert ott ugyanazon egy gyülekezetben némelyek azt kívánják, hogy a lekipásztor az úrvacsorát nekik dunántúli, mások meg hogy tisztántúli, ismét mások tisztánin-neni illetőleg dunamelléki módra szolgáltatassa ki. Az amerikai pásztortokat az ilyen eltérő ízlések és igények gyakran zavarják és amerikai leleményességgel segítenek a dolgon a szent béke kedvéért. Mi még éppen idáig nem jutottunk, de ha így haladunk, a mint haladunk, ide s tova túlszárnyaljuk Amerikát.

Az éberségben, józanságban és vigyázásban tehát el ne fáradjatok, meg ne lankadjatok, sőt vértetetlen, bátran, kitartóan tusakodjatok céltudatosan előre.

Hogy pedig hosszadalmassággal unalmassá ne legyen e válasz, bezárom az apostol szavaival: „Te azokat szóljad, a melyek illenek az egészséges tudományhoz; mert adni fog neked az Úr belátást mindenekben“ Szívből üdvözöl *Sylvester Doktor.*

alapfizetésbe nem tudódik be az u. n. bordeputatum 60 forintja.

A drágaság miatt (1816-ban) minden tandij és kiadványozás díja felebb emeltetett; s jövedelme a tanároknak rendeltetett, p. o. az aláírási díj 4 forintról 6 forintra; a bizonyítványé 5-ről 9 forintra; a nem jótéteményes tanulók (publikusok) tandija 5-ről 6 frtra. E mellékjövödelmek „sportulák” címen voltak ismeretesek. A bizonyítványok naplójában 1816. aug. 13. jelezve, hogy a kerületi gyűlés 9 forintra emelte a testimonium kiadási díját aug. 20-tól kezdve. Egy tanév alatt 449 frtot hozott be.

Ma d 1828. aug. 8-án a Kerület megállapította a tanári készpénz fizetést régi 600 ezüst forintban, s mivel a tanpénzszedés sok félreértésre adott okot, az u. n. mellékdíjakat a pénztárba folyasztotta, azok értékét 90 frtban határozta meg; egy 71-ik számú végzésében, ettől kezdve a természetben nyert (lakás, stb.) javadalom mellett 690 ezüst forint lón a készpénz fizetés, vagyis a pénzláb változatai szerint előbb 1725 váltó forint; 1858. óta 724 frt 50 kr. o. é. Ezenfelül a lakáspénz 210 frt. Így maradt 1860-ig. Ekkor ismét a piaci árak drágulása folytán kérelmükre, minden tanár egy évre 100 frt. u. n. drágasági pótlékot kapott évről-évre megszavazás útján; e drágasági pótlék 1864/5-től kezdve rendes fizetéssé változtatott át. E tanévtől kezdve az akadémiai tanár fizetése volt 824 frt. 50 kr., ha lakást nem kapott, a lakáspénzzel 1074 frt. 50 kr.; a gymnasiumi tanároké, kiknek lakás nem járt, a lakáspénz 980 frt o. é.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

KÖZÉLETÜNK.

Részlet a hajduszoboszlói ref. egyház multjából és jelenéből.

Irta és felolvasta: *Padrah Sándor* a hajduszoboszlói tanító-testület által az új imaház alapja javára rendezett második ünnepélyen.

Mikor e hazára az első lelki Pünköszt a 16-dik század folyamán felderült; mikor a reformáció fölkelő napja sugarait, fényt és meleget árasztva, szétlövelte a setétségben elcsenevészett lelkekre; mikor itt is előálltak az apostolok s hirdetni kezdték a tágra nyílt szemmel figyelő világ bámulatára a megfeszített és feltámadott Krisztusban kijelentett lelki függetlenséget és erkölcsi szabadságot: a pünköszi szellem ellenállhatatlan erejétől fölrazott, föl-eszmélt emberek megdöbbenve kezdék kérdezni: „Atyámfiai, férfiak! mit eselekedjünk? S hamarabb, mint a hatalom féltékenysége s a sötétség türelmetlensége ámulatából magához tér vala, faluról-falura, városról-városra alakultak meg, az új, a szabad egyház feddhetetlen és szabad gyülekezetei.”

Az evangéliumi szellem, mint futó tűz borította lángba a hazát s rövid néhány évtized alatt a magyarság $\frac{3}{10}$ része a megtisztított vallás hive lón.

De tetszett Istennek új egyházát próbára tenni. Jöttek nehéz idők. A haza és a lelkiismeret szabadsága végső veszélybe jutott. A minden igazságnak, minden jognak és minden szabadságnak

praedestinált ellensége, a gyülevész Ausztria az ő bigott hatalmasaival, felbujtva a rémületbe esett Róma által is és vele szövetkezve, nem tűrhette tovább, hogy a vallás keblére menekült s már-már ébredező nemzeti szabadság az alkotmány immár élettelen betüibe lelket öntsön. Hiszen ők azt már régen megfeszítették, ruháin megosztottak, el is hantolták, a sir szájára nagy követ hengerítve lepecsételték, öröket állítanak melléje, hogy, tanítványai eljövén, el ne lophasssák, azt mondván: feltámadott. Ők nem tudták, nem hitték, hogy a szellemet csak lenyügözni, csak sirba tenni lehet, de megölni nem. Nem tudták, nem hitték, hogy az a koporsóból kitor és eget kér. Ré: nülve látták tehát a történeteket. Császárok haragja, papok féltékenysége, a tudatlan, félrevezetett nép előítélete egyesülve igyekeztek a mozgalmat vérbe folytani. Megkezdődött a halálos harc. És csudálatos, a kicsiny sereg győz. A büszke császári sasnak mindkét feje vérzik és szédeleg a magyar fegyverek hatalmas ütéseitől s dicstelenül hanyatlik alá a magasból, hová az elnyomott népek véréen táplálkozva emelkedett.

Bécs, Nikolsburg és Linz a magyar protestantizmus és magyar hazaszeretet megdicsőülésének Táborhegyeként állanak ma és örökké a haza és egyház történetének évkönyveiben s a késő unokák szívében.

E dicsőséges harcokban, a haza és vallás szabad gyakorlatát biztosító győzelmekben, békekötésekben kiváló részüik van a mi hajdu-elődeinknek is. Bocskay első és az országot ernyedtségéből felrázó és tétovázásából magához térítő győzelmeit ők erőszakolták ki, s a vezér mellett azután is mindvégig kitartottak.

Fényes hadi tényeik jutalma lett idetelepítésük, melynek története minden hajdu-utód előtt közismeretü.

Hogy a Halasi Fekete Péter kapitánysága alatt Kiszszoboszlón letelepített hajduk legnagyobb részben protestánsok voltak, azt azon történeti adatból következtethetjük, hogy a Bocskay seregének $\frac{3}{10}$ része protestáns volt; továbbá abból, hogy a Kiszszoboszlón telepedett hajduk tábori lelkésze, a hatalmas szónoki tehetségű Fogthüi Máté (ki Nagy Andrást, a szoboszlói lovas hajduk kapitányát is Báthori Gábor pártjára vitte át a jezsuita nevelésű vérengző és örült, de törvényes fejedelem Báthori Zsigmond ellen, szintén református volt; s végül abból a tényből, hogy a letelepedettek még az 1636. évben is Kiszszoboszló református község templomát használták s annak papja Váci András lelkészi szolgálatával éltek, a miért nevezett lelkészt 1643-ban egy háztelekkel ajándékozták meg.

Ezek szerint tehát Kiszszoboszlón, vagyis a későbbi Hajduszoboszlón már 1569-ben, vagyis jóval a hajduk letelepítése előtt református egyház volt. Az 1615—1652 ig Kiszszoboszlón lelkészséget viselt Váci András feljegyzése szerint, a templom a mai Nyuzó koresma és a mellette elvonuló ujjvárosi kö-ut helyén, a hozzátartozó paplak pedig tőle északkeletre a mai „tyuk piaccon” állott, a mostani ugynevezett „Pusztafaluban.”

Hogy a kiszszoboszlói templomot valószínűleg egész fennállása alatt használták őseink, ezt abból lehet következtetni, hogy állandóan voltak papjaik, addig is, míg maguknak templomuk nem volt.

Hogy a kisszoboszlói templom mikor pusztult el, nem tudjuk. Minden valószínűséggel a XVII-ik század végén e tájon dühöngött török-tatár dúlások alkalmával, mert valószínű, hogy abban az egyházas és vallásos korban sokáig templom nélkül nem volt az egyház és már 1711-ben megkezdte új templomának, vagyis a mainak építését Abonyi Mihály és Martonfalvi Sámuel lelkészsége, Szilágyi Sámuel és P. Szűcs János főhadnagysága idejében.

Hogy éppen meddig volt a szoboszlói egyház templom nélkül s hogy az idő alatt az isteniszteletet imaházban, középületben vagy magánháznál gyakorolták-e, nem tudjuk. A mostani templom építése 1711-től 1717-ig, tehát mintegy 6 éven át tartott.

Színhagyomány szerint a mostani torony helyén egy más torony állott fent. De hogy őrtorony volt-e az, vagy egyházi épület, annak nincsen nyoma. De azt hiszem, hogy városi épület, tehát őrtorony volt. Onnan következtetem ezt, hogy a mostani torony is 1839-ben a város által lett építve s ez csak úgy történhetett meg, hogy az előbbi is az övé volt. Ezen első toronyhoz lett építve a templom. Harangjai közül, a melyek 1892. évig voltak használatban, a középső mai súlymérték szerint 280 kilós, 1673-ban; a kicsiny 28 kilós, 1677-ben Eperjesen készültek, ezek tehát a régi templomból maradtak meg; a nagy harang, a mely átöntve mint középső harang ma is használatban van, 672 kilós, csak később 1675-ben szereztetett.

A kettős lelkészség 1705-ben állítottatott fel, Szenczi János és Nyiregyházi Sámuel lelkészsége és Lenthe Mihály főhadnagysága idején. Az egyházi anyakönyvezetést 1724. junius 19-én kezdte az 1739. évi nagy pestisben (cholera morbus) elhalt Diószegi Mihály lelkész. 1749-ben már 6 osztályú gimnáziuma volt az egyháznak, melynek osztályait 1801-ben így sorolja fel az anyakönyv: Poeták, Rhetorok, Sintaxisták, Conjugisták, Grammatisták, Declinisták. Ezen iskola, mint algimnázium fenállott egészen 1886. évig, a midőn átalakult községi, majd 1898. évben állami polgári iskolává.

Kis, illetve Hajduszoboszlónak 1615. év előtt, vagyis a Vácsi András lelkészsége előtti időből Fogthüi Máté katonai lelkészen kívül egy lelkész ismeretes, az 1569. évben lelkészkedő Szoboszlai György, ki az erdélyi unitárius egyházak megalapítója Dávid Ferencz ellen Nagyváradon tartott három napos hitvitán vett részt s alá is írta a Mélius, vagy Horhi Juhász Péter debreceni superintendens által szerkesztett közgyűlési nyilatkozatot, illetve jegyzőkönyvet. Az ő utána következett lelkészekről semmit sem tudunk egészen 1615-ig. Ez időtől kezdve mai napig volt Hajduszoboszlónak, az ideiglenes lelkészeket nem számítva, 33 rendes lelkésze, kiknek nevei az anyakönyvek alapján már mind ismeretesek. Ezek között volt 2 superintendens és pedig Veresegyházi Tamás, a ki 1684–1686. évben és Csirke Tatai Ferencz ki 1743–1749-ben lelkészkedett; 3 esperes és pedig 1683-ban lelkészkedő Ersekujvári Orbán, az 1786–1792. években lelkészkedő Halmi István és az 1873–1900-ig lelkészkedő Zsigmond Sándor. Több jeles lelkésze között említésre méltó a hitbuzgó és költői lelkü Lukács István 1803–1842-ből, ki az 1802-ik évben átalakított s a magyarországi ref. egyházak által még ma is használt zsoltáros könyvben foglalt dicséretetek közül

az 53, 57, 133, 134, 135, 136. szám alatti szép énekeket írta. Egyházi irodalom terén kitént még az 1843–1872. évig lelkészkedett Szívós Mihály imakönyvével, mely nem régen is új kiadást ért.

Feljegyzésre méltó az is, hogy a mostani templom építése idején 1711-ben a hajduszoboszlói ref. egyház hiveinek száma, a születések, halálozások és esketések alapján eszközölt számítások közép átlagát véve 2633 lélekből és egy családra átlagban 5 egyént számítva, 527 családból állott.

Ha már most tudjuk azt, hogy az 1711-iki templom az akkori 2633 lélek számára készült; ha tudjuk, hogy az 1711-ben épített templom térfogata az 1811-ik évi kicsiny kibővítés után is csak 1600 ember részére — egészen a tulzsufolásig megtelvé — elegendő; ha tudjuk, hogy azóta teljes két század telt el s ez alatt egyszer történt rajta a körülmények által megengedett esekély bővítés mintegy 300–400 ember számára: lehetetlen be nem látni, hogy 2 század után csakugyan eljött az ideje annak, hogy a 14,517 lélekből álló, tehát majdnem hatszor akkora nagyságu gyülekezet egy szerény, nem is templomról, csak imaházról gondoskodjék. Ezt talán azok az egyháztalálók is átlátják, a kik templomba nem járván, nem ismerik a nagyobb ünnepek alkalmával előfordulni szokott sajnálatra méltó azon tényeket, hogy igen sokan a templomba be nem férvén, boszankodva, vagy megszorodva, de mindenesetre meghotránkozva s másokat is megbotránkoztatva térnek vissza onnan, hová lelkiépülésért jelentek meg.

Való igaz, hogy a mai kor gyermekét nem gyötri a templomba járás láza, s a hajdan 2633 lelket számláló gyülekezet számára épült templom a mai 14,517 egyháztag, hanem 50 ezer emberből álló gyülekezet részére is elegendő köznapokon, sőt sokszor vasárnapokon is. És ez, ha figyelembe vesszük a mai kor materialis, realis, sőt atheista irányát, melynek egyetlen, első és végső célja az élvhajhászat és kapaszkodás, csak természetes jelenség. Bizony, az igazat megvallva, ott nem tanítják a társadalom békéjét felduló magas politikát; nemcsak urak részére sincs értekezés fajlovak vagy vadász-ekek tenyésztéséről, finomításáról, célszerű táplálásáról; habzó kelyhet kínál, szeretetreméltó hölgyek helyett, komoly férfiak az önismeret ürömpoharát kínálgatják; a Szent Dávid régi lantja meg éppen nem helyettesítheti a jó cigányzenét; kártyáról, gavalléresinyekről, botrányos történetekről nem sutognak; s a mi már igazi botrány, még csak arra sem tanítják ki az embert, a mi nemcsak a valódi gavallért, nemcsak a szegény hivatalnokot, hanem az egyszerű földművest, sőt magát a vérbeli socialistát is erősen érdekli, hogy t. i. miként lehet munka nélkül és gyorsan meggazdagodni, a világ minden gyönyörét végig élvezni, s a mi a nőkre is fontos: hogyan lehet mindig az utolsó divat szerint öltözni. Szóval semmi új, semmi igazgató, semmi botrányos.

Ez már csakugyan nem méltó a XX-ik századhoz. Hiszen minden kornak megvan a maga Istene. Ennek az Istennek emeljetek imaházakat, oltárok, a kik új imaházról álmodoztak.

De ha komoly figyelemre méltatjuk ama kicsiny gyülekezet áldozatkészségét és hitbuzgóságát, élesen szembe szokik, hogy mennyire nem fogta még el az önzés az ősokeket, kik kicsiny számuk és az akkori nehéz időket tekintve, igazán szűk anyagi

viszonyaik dacára két egész század szükségletéről előre gondoskodtak. Ma minden alkotást a jövő nemzedékek terhére és dicsőségére tartogatunk fel, így akarván számukra a szebb jövőt előkészíteni s így reménylve, hogy nemes tetteink jutalmául reánk is elkövetkezik a költő által énekelt dicső kor: „Hol sirjaink domborulnak, unokáink leborulnak és áldó imádság mellett, mondják el szent neveinket.”

De ha nem kedvező is a jelen a nemesebb eszméknek, ha szomorú is az erkölcsi haldoklás: még sem mondható vigasztalannak a jelen. Az alkotó szellem már megkezdte működését; az agóniából ébredünk. Az öntudat már küzdök a kórságos álmot nehéz súlyával, s bár a lomha dermedt tagok az akarathoz még nem engedelmessékednek: a lüktető vér teljes erővel tolul agyba és szivbe s a száraz ajkak lihegnek az éltető levegő után.

Az ébredés kinos órája ez. Utánna eljön a lázas küzdés, s majd a tapogatózó ösztönök és romboló szenvedélyek leszűrődése után a biztos kézzel alkotás korszaka is.

A történelem szekere feltartóztathatlanul rohan előre. Ember gyarló kézzel annak kerekét meg nem ragadhatja. S a mely mozgalom a történelem változást nem ismerő örök törvényeinek kényszer erejével a mult talajából lett kifejlesztve, az érvényesülni fog minden körülmények között. Minden kor megszüli és előkészíti embereit, s ezek között akadni fog legalább egy, a ki erősebben érzi a közszükségletet s elég bátorsággal és erővel fog bírni a kezdésre, küzdésre és alkotásra. Azért tisztelt közönség meglevén győződve célunk fenséges voltáról, s bizva a lélek, az eszmék ellenálthatatlan erejében: küzdve-küzdünk és bizton nezzén előre szemünk.

Tájékoztató az 1904. 05. tanévről.

A debreceni ev. ref. theologiai és jogi akadémiánál a javító- és pótkollokviumok iránt szeptember 2. déli 12 óráig kell jelentkezni az illető dékáni hivatalokban; magok a kollokviumok szept. 3. d. e. 9 óráig tartanak, mely határidőben a dékáni hivatalban az érdekeltek pontosan jelenjenek meg.

Alapvizsgálatok iránt a kellőleg felszerelt kérvényeket úgy a theologiai, mint a joghallgatók szeptember 4-én délig nyújthatják be a dékáni hivataloknál. A theol. alapvizsgálat, valamint a jogi alap- és államvizsgálatok szeptember ötödik napján reggeli nyolc óráig kezdődnek.

Bentlakásért közvetlenül az akad. igazgatóhoz kell folyamodni, míg a tandíjkezdés s tápintézet elnyerése iránt az akadémiái tanácshoz intézett kérvények augusztus hó huszadik napjának déli 12 óráig az illető dékáni hivatalokhoz adandók be. E kérvények elintézéséről az akad. igazgatóság szept. 2. napján a hirdetési táblán közzéteendő kiírás útján értesíti az illetőket.

A tanév ünnepélyes megnyitása 1904. szept. 9. napján fog történni, a nagytemplomban d. e. 9 óráig kezdődő istentisztelettel.

A kik akadémiái hallgatókúlv felvétetni óhajtanak, kellő bizonyítványokkal ellátva, személyesen jelentkezzenek a háznagyi hivatalban, hol a bizonyítványok átadása után teendőkre nézve a további útastást megkapják.

A felvételre jelentkezett egyének az igazgató által való bevételéről a hirdetési táblán közzéteendő értesítés után, a kitűzött időben, a törvények aláírása,

beiktatási, tan- és egyéb díjak befizetése s nevöknek az anyakönyvbe való beírása végett a háznagyi hivatalban megjelenni kötelesek, a mikor a törvények aláírására bocsátatnak, a beiktatási és tandíjat, egyidejűleg az előző tanévről, vagy tanévekről szóló összes tartozásaikat befizetik; az anyakönyvbe nevöket beírják, a rovatokat kitöltik s ezáltal magokat az akadémiái törvényeknek alárendelik.

Ezek után a tanulmányi akad. törvényeknek és szabályoknak s a nevökre kiállított lapszámozott lecke-könyvnek egy-egy példányát a háznagyi hivaltól átveszik. A beiktatási és tandíjnak s az előző tanévről, vagy tanévekről szóló összes iskolai tartozásoknak kellő időben való lefizetése nélkül senki tanulónak nem tekintetik s indexének aláírására nem jelentkezhetik.

A kik nem azon évben jelentkeznek fölvételre és beiktatásra, a melyben érettségi vizsgálatot tettek, késedelmük indokolása mellett hiteles okmányokkal tartoznak igazolni, hogy az érettségi vizsgálatuk letétele óta lefolyt időt hol és mivel foglalkozva töltötték. Más intézetből átlépők távozási bizonyítvány nélkül fel nem vehetők.

Az első félév kezdődik szeptember 1-én s tart január 15-ig; az előadások pedig a karácsonyi szünidő kezdetéig tartanak. A felvétel, beiktatás szeptember 8 első napján történik, e határidőn túl, további 8 nap alatt, csupán figyelembe vehető esetekben engedélyezheti az akad. tanács, vagy ennek jóváhagyása reményében az akad. igazgató a felvételt. Ha azonban valaki legyőzhetetlen akadályok miatt tovább is késnek, az elháríthatatlan akadály bebizonyítása esetén püspök úr által okt. hó 15-ig még bevehető, de már a későbbben történt jelentkezés figyelembe nem vették. Az első félévi kollokviumok január 15-ig teendők le. Az előadásokra való jelentkezés az első félévben szeptember 9., 10. és 11. napjain az egyes előadó tanárok által kitűzött helyen és órában történik. A jelentkezések megtörténte után a lecke-könyvek az illető dékáni hivatalba adandók be felülvizsgálat és beiktatás végett. A ki ezt elmulasztja s ennelfogva származási ivét nem rendezi, hallgatónak nem tekintetik.

A második félév kezdődik január 20-án és tart junius végéig. A beiktatások ideje január 28-ig, az aláírások ideje jan. 31-ig terjed. A második félévi előadások kezdődnek február 1-én s tartanak jun. 15-ig. Ha valaki jan. 31-ig, mint záros határidőig lecke-könyvét alá nem iratná, csakis további 8 nap alatt s egyedül az akadémiái tanács vagy ennek utólagos jóváhagyása mellett, az akad. igazgatótól nyert engedély alapján jelentkezhet lecke-könyve aláírathatására. A lecke-könyvek a második félévi jelentkezés után is beadandók, épen úgy, mint az első félévben, az illető dékáni hivatalhoz.

A dékáni hivatalhoz beadott indexeket a főnévkönyvbe való bevezetés után a háznagyi hivatal osztja ki, a mikor is az index csak személyesen vehető át.

Az akadémiába való első felvételkor 5 korona 20 fillér beiktatási díj fizetendő.

A tandíj az akadémiái tanszakon egész évre 60 korona. A tandíjon felül minden joghallgató és minden hittanhallgató kórházi és tisztogatási költség címén még 6 korona 20 fillér évi járulékot, továbbá a könyvtár gyarapítására félévenként két-két koronát fizet. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület köz-

gyűlésének 1901. évi május hóban hozott 90. számú határozata értelmében, az 1901. szeptember 1-én életbelépett főiskolai betegsegélyző pénztárnak minden főiskolai tanuló kötelezett tagja s az akad. hallgatók e célra évenként és fejenként fizetnek 6 koronát. félévi egyenlő részletekben, a mely díj senkinek el nem engedhető. E díj fejében a fenálló szabályok korlátain belül ingyenes orvosi kezelést, gyógyszerert és kórházi ápolást nyernek betegségük esetén.

A theologiai hallgatók közül: egész tandíjat egy sem fizet, — fél tandíjat, vagyis 30 koronát fizet a létszám $\frac{5}{6}$ része, — negyed tandíjat, vagyis 15 koronát fizet a létszám $\frac{1}{6}$ része. Ezen utolsó hatodrészből az újonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő theologiai hallgatók közül 4 tandíjmentesen is felvehető. A joghallgatók közül: egész tandíjat, 60 koronát fizet a létszám $\frac{4}{6}$ része, — fél tandíjat, vagyis 30 koronát a létszám $\frac{1}{6}$ része, — negyed tandíjat, vagyis 15 koronát a létszám $\frac{1}{6}$ része. A 15 koronás tandíjfizetés kedvezményében csak azok a szegény és legalább jó osztályzatú bizonyítvánnyal bíró tanulók részesíthetők, kik sem tápintézeti díjkedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülnek. Újonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő s legalább jó osztályzatú bizonyítvánnyal bíró 4 hallgató tandíjmentesen is felvehető. A magasabb tanfolyamokat hallgató akadémiai tanulók (3. és 4. évesek) tandíjkedvezményben rendszerint nem részesülnek.

Az évi tandíj két részletben, a beiratkozásra kitűzött idő alatt multhatatlanul befizetendő. A járulékok az első félévi részlettel együtt szedetnek be. Beiratkozásra jelentkezés előtt az előző tanévi iskolai hátralékos tartozások haladéktalanul befizetendők.

Bentlakási díj egész évre húsz korona, mely a tanév elején, beköltözés előtt egyszerre fizetendő. Ezen díj lefizetése nélkül ideiglenes lakás sem nyerhető.

A tápintézet tagjai: *a)* ingyenesek, *b)* évi 60 korona pótdíjat, *c)* évi 100 korona pótdíjat, végre *d)* évi 180 korona egész díjat fizetők. Minden tápintézeti tag — az ingyenes is — terítéki eszközök használata címén egy évre 8 koronát fizet. A díjak 2 részletben előre fizetendők, és pedig mivel a tápintézeti étkezés már szeptember 4. napján kezdődik, fizetni köteles:

1. tanév kezdetekor	a 180 koronás	94 koronát.
"	" a 100 "	54 "
"	" a 60 "	34 "
"	az ingyenes	4 "
2. február 1-én	a 180 koronás	94 "
"	" a 100 "	54 "
"	" a 60 "	34 "
"	az ingyenes	4 "

A tápintézetnek tagja lehet minden rendes nyilvános akadémiai hallgató. Ingyenes és 60 koronás pótdíjas helyekre csak jeles, vagy legalább jó osztályzatú és kifogástalan magaviseletű ifjak vehetők fel. Elégtelen osztályzatúak nem részesülhetnek díjfizetési kedvezményben. — Nem protestáns vallású hallgatók csak 180 korona egész díj fizetése mellett vétethetnek föl, ezt a teljes díjat azonban ily célra tett alapítvány is fedezheti.

Az egész díjas helyért folyamodó, kérvénye mellett csak iskolai bizonyítványát (indexét) mutatja be. Ellenben a kedvezményes helyért folyamodó, iskolai bizonyítványain kívül, a kérvényhez csatolja: *a)* a maga és szülei szegénységi vagy vagyoni bizonyítványát; *b)* az illető lelkész ajánló levelét, melyben a folyamodó családjának helyzete, (családtagok száma, kora, keresete stb.) feltüntetendő; *c)* a községeileg hitelesített adókönyvi kivonatot.

Az esedékes díjak befizetése előtt a tápintézetben étkezni nem lehet. Bármely fizetési határidőben 3 napi késedelem a szülék értesítését, 10 napi késedelem a jótétemény elvesztését vonja maga után. A befizetett tápintézeti díjak kilépés esetén nem adtnak vissza. A tápintézetben az étkezés — mint fentebb jelezve volt — szeptember 4-ik napján kezdődik és tart a szorgalomszakok napjain junius utoljájáig.

A theologiai hallgatók figyelmét különösen felhívjuk a tiszántúli ev. ref. egyházkerület 1900. évi 228. számú végzésére, mely így hangzik:

a) azok a szabályszerűen beiratkozott IV-ed éves hittanhallgatók, a kik akár a 7., akár a 8. félévre, mint vidéki segédlelkészek kibocsátást nyeresenek, a félév végén való rendes kolokviumok idején, a többi hallgatókkal együtt teljesen díjtalanul vizsgálhatnak. A kik ellenben erről a rendes terminusról elmaradnak, azok az iskolai törvények értelmében pótvizsgálatra útasítván, az előirt díjfizetésre kötelesek;

b) a ki a javító- vagy pótvizsgálatra kitűzött időben alapos és esetről-esetre a tanárkar által elbírálandó indokok nélkül elő nem áll, az az illető tantárgyat újra hallgatni köteles.

A kik a theol. alapvizsgálatra szeptember ötödikén elő nem állanak és elmaradásukat elfogadható hiteles orvosi bizonyítvánnyal igazolni nem képesek: a harmadik évre be sem iratkozhatnak s ha netalán az akadémia felvételnének, jótéteményekben egyáltalán nem részesülnek.

Rendkívüli theologiai hallgatókúl akadémiaikon senki fel nem vehető.

Az 1904. 05. tanévben az akadémia igazgatója dr. Ozory István jogakadémiai tanár; — a theologiai kar dékánja dr. Erdős József theol. akad., — a jogi karé pedig dr. Jászi Viktor jogakad. tanár lesz.

As akadémiai igazgatóság.

Sérelem.

Ajánlva a konvent figyelmébe.

Egy tanfelügyelő, (hol és ki?! nem tartozik a dolog lényegére) állami iskolákat vizsgálva, minden engedelem nélkül, hivatalos minőségben bement a ref. gyermekek vallástani órájára, az elemi iskolai igazgatótanító kíséretében, a ki egyszersmind ref. kántori teendőket végző úr is (nem *kántor!*); aztán egész rideg hangon jelentette akarátát: „Lássuk, mit tudnak a gyermekek a vallásból!”

E tettet az illető lelkész elmondta esperesének, több lelkésznek. De sérelmet, különböző megokolással, abban egy sem talált. A felhozott magyarázatok közül talán egyetlen figyelemreméltó ez:

Az állam annyit, a mennyit, de fizetést ad a felekezetek lelkészeinek, tehát a reformátusnak is; ez jogot ad neki arra, hogy ellenőriztesse a vallás-tanításban való előhaladást. Hát jól van! De, a ki ismeri az emberi erőszakosságra, jogtiprásra hajló

természetet, az e tényben súlyos sérelmet fog fedezni és veszélyt egyházunk szabadságára nézve, ha egyházunk e kérdést az államkormányval nem tisztázza. Egyáltalában én végtelen csudálkozással, megdöbbenéssel látom, hogy egyházunk, az iskolák államosításának a megkezdése óta, még nem látja szükségét, hogy az ezen művelettel beállott jogviszonyokat, felmerült kérdéseket az államhatalommal rendezze, holott azok már is meglehetősen összehozódtak, elmérgesedtek. Aggodalommal látom, hogy egyházunk nem veszi észre azon mulasztását, melynélfogva ő különböző címeken mint engedi oda az állam szolgálatába lelkészeit és engedéseket üttetni alkotmányos szabadságán, függetlenségén lelkészeinek az államhatalommal szemben függésbe bocsátásával. A prot. egyházaknak soha, semmi szín, semmi cím alatt nem lett volna szabad engedniök, hogy lelkészeik az államkormánytól egy fillért is elfogadjanak. A lelkészeknek minden szolgálat, bárhol, bármely területen végezzék is azt, az egyház javára, érdekében van; fizetést tehát szolgálatukért egyedül saját egyházuktól kellene nyerniök.

Ez a szempont az, mely velem azt láttatja egyedül helyesnek, hogy p. o. a két prot. egyház közös bizottságának az államkormányhoz benyújtott emlékiratában, a nem egyházunk iskoláiban teljesített vallásitanítás díjazására is egy általános összeget kellett volna kérnie; ő díjazná a vallásitanítást végző hivatalnokait és ő is ellenőrizné a vallásitanítást.

Igy a felmerült eset már kétsős sérelmet hord magában.

1. Szóban forgó tanfelügyelő ref. vallású, sőt ref. egyházi tisztséget is viselő férfiú. Ez esetben a lelkész munkájába nem szólt bele, folyvást hallgatótt. De már ez esetben is nem lett volna és nem lenne sérelem, ha ott a helyszínén leendett észrevétel nélkül, rosszakaratból, vagy tudatlanságból a mit sem sejtő lelkészt hatósága előtt bevádolná. Továbbá, minthogy tudtommal egyházunk és az államkormány között erre semminemű megállapodás nincs, hát ha egy másik esetben már kérdeznék, vagy éppen utasításokat adni, avagy véleményt nyilatkoztatni próbálna a tanfelügyelő, hogy ne mondjam: a kántor-igazgató tanító úr... Egy harmadik esetben meg hátha pópista, vagy oláh tanfelügyelő megyen be egy ref. lelkész vallásórájára és ott a tanításba beleszól!

2. Az állam közege tehát, — a vallásitanító lelkészt tanítónak tekinti arra, hogy munkáját felülvizsgálhassa. De nem tekinti annak kormányintézkedés semmi más vonatkozásban; úgy hogy az állami iskolákban vallásitanító lelkészek azon iskolák sem kül-, sem beléleteknek a vezetésébe teljességgel semmi befolyása, semmi szava nincs. Tanítótestületi gyűlésbe nem hívják, (*nem tartoznak* hivni) tanórák megállapításánál óhajtatását meg nem kérdezik, figyelembe nem veszik (*nem tartoznak* venni!); a szünnapokat vele nem közlik, menjen, ha meg nem sejtí azokat — térdig érő sárban az üres iskolába, az állami tanítók leereszkedő gunyosolya, kárörvendezésétől kísérve! stb. stb.

Több és súlyosabb sérelmek vannak itt, mint odafent gondolni is tudnák!*

* Hát bizony úgy szokott az lenni. Az az ur, a ki fizet. Sokszor elmondtam e lap hasábjain, mikor népiskoláink államosítása ellen küzdöttem! Micsoda fonák dolgok fognak még ebből az „*amabilis confusio*“-ból kipattani! A konkrét esetben szerin-

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

Az összes francia felekezeteket nagyon izgató kérdést, mely az állam és az egyház elválasztását tüzte ki célul, a különböző felekezetek más és más szempontok szerint fogják fel. A katolikusok vallásháborúról beszélnek és a katolikus egyház szenvedéseiről. A katolikus közvélemények ilven irányu megnyilatkozása arra indította a rheimsi és párisi érsekeket, hogy a köztársaság elnökéhez intézett levelökben feltárják a katolikus egyház „szenvedéseit“ és az állam és egyház elválasztásának káros következményeit. Az összes káros következmények azonban azon kérdés körül forognak, hogy „a gyermekek meg vannak fosztva hitőktől, a szerencsétlenek minden vigasztalástól, a nép közt felbomlik minden erkölcsi kötelék, az erkölcsi civilizatio pedig, a mely egyedüli igazi civilizatio, romlásnak indul.“ A protestáns sajtó helyesen jegyzi meg eme levélre, hogy semmi szükség sem volt rá, mert az egyház a maga hivatását az elválasztás után is épügy teljesítheti s levélírásnak egyedüli indító oka esakis a kongregációs iskolák bezárása. A katolikus oktatás tovább is folyhat a katolikus iskolákban és nagyon helyesen jegyzi meg a protestánsok, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni ezen kérdés megítélésénél azt sem, hogy a közvélemény a kongregációs iskolák bezárását követelte, tehát üldözésről szó sincs.

Az egyes református egyházközségek consistoriumai folytonosan foglalkoznak az állam és az egyház elválasztásának kérdésével, hogy az elválasztás ténye készületlenül ne találja őket. Legtöbb consistorium azt mondja, hogy nem óhajtja az elválasztást, de azt károsnak sem tartja, azonban, mint egyik consistorium mondja, a református egyház arra törekedjék, hogy „az állam és az egyház elkülönítése a szabadság és az igazság eszméivel összhangban és a lelkiismereti szabadság tiszteletben tartásával történjék.“ Legtöbb consistorium határozatai közt megtalálhatók a következő óhajok: A francia ref. egyháznak biztosíttassék az 1559-től fogva bírt azon joga, hogy zsinat presbyteri rendszer szerint szervezkedjék, az egyházközségek adományokat gyűjthessenek, az egyház fentartására szükséges segélyforrásokról gondoskodhassanak, a bármi módon szerzett jogok biztosíttassanak úgy az egyházi személyeknek, mint az egyházközségeknek. „Mi nem harcolunk az állam és egyház elválasztása ellen — mondja egyik consistorium — de

tem is joga van az államnak tanfelügyelője által ellenőrizni, hogy vajjon az a lelkész, a kit a vallásitanításért ő fizet, teljesíti-e kötelességét? Az egészen más kérdés aztán, hogy az ellenőrzésnek ez a módja, melyet cikkirő itt bemutat, helyes-e, tapintatos-e s türelemmel? Annyi bizonyos, hogy p. o. én nem tudok eléggé csodálkozni azon, hogy ez a kérdés még eddig nem rendeztetett. Tehát nemcsak a tanfelügyelő (az autonóm magyar református iskolák szekerében ez a nagy csikorgással forgó 5-ik fákó kerék!) hanem az „igazgató tanító“ is, — a ki véletlenül kántor is (!) *felülvizsgálja (!)* a lelkész munkáját! Izzán pompásan fest! Én érdeme szerint szoktam megbecsülni mindenkit; s az érdemet a végzett munka minőségéhez mérve, soha tanítóimat le nem néztem; a tanfelügyelőt is, ha érdemes volt rá, akárhányszor vendégemül fogadtam; de a természetellenes természetessé soha nem lesz s ha valaki a pluszt a minussal összezavarja, az bizony feladatát sikeresen soha meg nem oldja! Szóval: a felvetett kérdésben intézkedni kell nemcsak a lelkész, hanem a tanügy érdekéből is. Szerk.

nem is kívánjuk az elválasztást. Nem tagadjuk, hogy az egyszer meg valósított szétválasztás nagy nehézségeket támaszt és nagy válságnak a kezdetét jelenti, vagy legalább is a bizonytalanság, küzdelem és a szenvedés kezdete lesz."

Azok, kik minden felekezethez ellenségei, mindenáron keresztül akarják vinni az elválasztást. A socialisták meg az állami hatalommal akarják az elválasztás által tönkre tenni a vallást. Azt hiszik különben, hogy a jelen törvényhozáson legfőleg csak annyit tudnak keresztül vinni, hogy elvileg elfogadják az állam és egyház elkülönítését. A küzdelem tehát hosszú lefolyású lesz.

A francia evangélikus társaságok tevékenysége nagy arányokban folyik. Az erkölcsi siker értékét emeli az a körülmény, hogy ezek a társulatok a közönség érdeklődéséből merítik legnagyobb részben anyagi segélyforrásukat. A hova az evangélikus papok beteszik a lábukat, mindjárt a katolikus papot hívják ki vitára, a ki azonban legtöbb esetben kitér a vita elől. Mindenesetre az idők jele ez, mert az a fél támad nyíltan, a melyik igazságának és győzelmének teljes tudatában van, s az a fél tér ki a vita elől, a melyik nem bizik igazainak értékében.

A francia evangélikus társaságok múlt évi kongressusa örömmel konstataálta az evangélikus siker előhaladását és örömmel jelezték, hogy az evangélikus mindennél nagy rokonszenvvel találkozik. Nagy jelentőségű elvet mondott ki a kongressus, amelyben kifejezte abbéli meggyőződését, hogy az evangélikus munkája sikerének biztosítására minden keresztyénnek egyesülni kell. „Elérkezett az idő arra, hogy a laikusok tevékenységét is szervezni kell” — mondták a kongressuson. Nagy igazság rejlik ebben a mondásban, mert a laikusok közreműködése nélkül valóban keveset ér az egyházi férfiak buzgólkodása. A mi viszonyaink közt is megszívlelendő ez az igazság, de Franciaországban különös jelentőséget ad ezen igazságnak az a körülmény, hogy az atheizmus hatalmas áramlatával szemben csakis a laikusok erélyes fellépése vezethet sikeres mérkőzésre.

Az evangélikus gyülekezetek szervezésére vezet több helyen. Böven folyik a segély az egész országból egy-egy új templom építésére. Nem régen a Pyraeneek alatt egyik új egyház számára egyházi épületek céljaira 10,000 frankért vettek ingatlan birtokot olyan formán, hogy 100 aláíró 5 év alatt 20-20 frankos részletekben letörleszti a vételárat.

A francia református papságnak sokfelé kell védekeznie. Nemesak a katolikusokkal áll szemben, hanem az atheistákkal, meg a szabad gondolkozókkal és még sok más névvel nevezett olyan emberekkel, a kik abban az egyben megegyeznek, hogy a keresztyénségnek mindnyájan ellenségei.

A párisi diakonissa egyesület a múlt évben 100,000 frankot adott ki és 233 öreget helyezett el menedékhelyekre, 278 gyermeket pedig nevelőintézetekbe.

A franciák megtartották már az első nemzeti alkoholelles congressust, mely szomorú adatokat konstataál az alkoholizmus rombolásairól. Mig ugyanis még 1880 ban 1.5 liter alkoholfogyasztás esett átlag egy lakosra Franciaországban, addig már 1900-ban az alkoholfogyasztás átlag fejenként 5 literre

emelkedett. A nők közt is elterjedt az alkoholizmus 1880 óta. Amerikában már félszázad óta folyik az alkoholizmus elleni küzdelem, a mely ma már virágzó egyesületek alapítására vezetett. Az 1874-ben alakult keresztyén nők mértékletességi egyesülete fél millió költségvetéssel működik, 7864 egyesülete van, 300,000-nél több taggal. Hunt asszony meg a mértékletességről adat tanításokat a gyermekeknek. Már több mint 22 millió gyermek részesült ilyen oktatásban. Vilard kisasszony 1883-ban alapított a nők számára egy mértékletességi egyesületet, melynek a világ minden részében vannak tagjai. Utóbbi egyesület 3 évenként szokta tartani gyűléseit. Lady Somersét alapította az angol nők mértékletességi egyesületét, melynek 100,000 tagja van Franciaországban is vannak már látható eredményei a küzdelemnek, a mennyiben gyermekek és leányok közt alakultak ilyen irányú egyesületek. Legtöbbet várnak azonban a nők mozgalmától, úgy fogván fel a dolgot, hogy az alkoholizmus az oka legtöbb esetben a házi béke felbomlásának, melynek a családanak vallják legtöbb kárát, továbbá a ház tisztességének a megóvása is első sorban a családanyának a kötelessége.

(Folyt. köv.)

B. J.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lapunk szerkesztése a nyári szünet tartama alatt.** A nyári szünet alatt, — értvén július és augusztus hónapokat, — lapunk felelős szerkesztője Debrecenben nem tartózkodván, helyette, mint már több év óta, úgy az idén is *Rózsa Sándor* felavatott s több éven át rendes lelkész, jelenleg kollégiumi pénztárnok lesz lapunkért felelős. Midőn ezt tisztelt munkatársainknak s általában az érdeklődőknek tudomására hozzuk, egyszersmind kérünk a fent megnevezett 2 hó alatt minden a lap szellemi részére tartozó küldeményt és megkeresést egyenesen a helyettes szerkesztő címére (főiskolai pénztári hivatal) irányítani.

— **A Britt és Külföldi Biblia terjesztő Társaság** az 1903. év folyamában 5.697,361 példány bibliát terjesztett el, fennállásának első 100 esztendeje alatt pedig 186.680,100 példány bibliát. A földnek több mint száz nagyobb városában tart fenn raktárok, s csaknem 900 bibliaterjesztő ügynököt foglalkoztat, mintegy 900,000 shilling költséggel, továbbá körülbelül 700 asszony áll szolgálatában, szintén a bibliaterjesztésével foglalkozván. Adományokból s az eladott bibliák árából 4.770,300 shilling bevétele volt, melyből az adományok címére 2.815,200 shilling esik, kiadása pedig (fordításokra, revisiókra, a bibliák nyomtatására, bekötetésére, üzleti költségekre stb.) 5.112,780 shillingre ment, vagyis a kiadások kerek 342,000 shillinggel múltak felül a bevételeket, s a nagy társaság most 1.540,000 shilling összdeficittel dolgozik. Végtelenül érdekes kép tárul elbünk, ha több évről nézzük át a társaság

számadásait, a mennyiben nemcsak azt látjuk, hogy az évről-évre elterjesztett bibliák száma haladja túl folytonosan az előző évek adatait, hanem a keresztyén lélek által sugallott adományok mértéke is folyton emelkedik. Hogy ma hol áll, mutatja a fentebbi rengeteg nagy szám. És pedig 1 shilling értéke jóval nagyobb a mi 1 koronánk értékénél.

— **Értesítés.** Tisztelettel hozzuk becses tudomására a mélyen tisztelt tanár uraknak és tanítató szüleközönségnek, hogy a *tiszántúli ev. ref. egyházkerület kiadásában* az 1901-ben revideált újabb konventi tantervnek megfelelő következő *gymnasiumi, vallástani kézikönyvek* jelennek meg e napokkan, s kaphatók már f. évi július hó végén, legkésőbb augusztus elején nálunk, s általunk minden hazai könyvkereskedésben: 1. *Az ó- és újszövetségi kijelentés története.* Pályanyertes mű. Irta *Farkas Kálmán.* A gymn. I. és II. osztály számára. 2. *Keresztyén hittan és a magyar református egyház istentiszteleti szertartásainak ismertetése.* A gymn. III. osztálya számára. A hittani részt *Kovács Lajos* és *Gergely Károly* műve nyomán készítette s az új részeket az 1901-iki konventi tanterv szerint írta *Barla Jenő.* 3. *Keresztyén erkölcstan és előkészítés a konfirmációhoz.* A gymn. IV. osztálya számára. Írták *Kovács Lajos* és *Gergely Károly.* Atdolgozta, s a konfirmáció előkészítést a *Kovács L.* és *Gergely K.* művének felhasználásával írta *S. Szabó József.* 4. *A keresztyén egyház története.* A gymn. V. osztálya számára. Irta *S. Szabó József* I. rész (a reformációig). 5. *A keresztyén egyház története.* A gymn. VI. osztálya számára. Irta *S. Szabó József* II. rész (a reformációtól). 6. *Végül a gymn. összevont vallástanítás, valamint a tanító és tanítóképzők céljaira szolgál a következő tankönyv: Keresztyén egyháztörténelem* (hajdantól a jelenkorig). Jutalmazott pályamű. Írták *Gergely Károly* és *Kovács Lajos.* Atdolgozta s némileg bővítette *S. Szabó József.* Bevezetés céljából kérendő tiszteletpéldány megküldése iránt ne hozzánk, hanem egyenesen az *Egyházkerületi Tankönyvraktár* vezetőségéhez méltóztassanak fordulni, mert mi csakis az ár felszámítása mellett küldhetünk példányt, magunknak is minden darabbal el kelvén számolni. Debrecen, 1904. június havában. *László Albert* és *Társai* (*Hegedűs S. és Sándor I.*) a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tankönyvkiadványainak főbizományosa.

— **Kegyeletes megemlékezés.** E hó 22-én, szerdán volt egy éve annak, hogy főiskolánk tanítóképzőintézeti áldott emlékü volt igazgatójának, *Kovács Lajosnak* hamvai a hatvanutcai sirkertben pihennek a földi élet munkája és szenvedése után. E napon a tanítóképzőintézet növendékei hálás megemlékezéssel keresték meg a sirt, s két gyászdal elzengése közben megindító szavak kíséretében helyezték a kegyelet koszoruját az egy éves sirhalomra. A tanuló ifjak tette nemes érzületre, hálás szívire vall s jele annak, hogy ifjaink, kik még jó részt személyesen ismerték s közvetlenül hallgatták a néhai jeles tanárt, nem fogják elfelejteni, a mivel mint hü tanítványok, felejthetetlen igazgatójok s tanárjok emlékének egész életükön át tartoznak.

— **Igazgatótanács ülés.** A debreceni ref. főiskola igazgatótanácsának rendkívüli ülését *Kiss Áron* püspök és gróf *Degenfeld József* egyházkerületi főgondnok urak, mint az igazgatótanács elnökei Debrecenbe, a ref. főiskola kis tanács-

termébe július hó 11 (tizenegy) reggeli 9 órájára hívták össze.

HORTHY ISTVAN.

Mély részvétellel s fájó érzéssel vettük a leverő hirt, hogy a hevesnagykunsági egyházmegyének tiszteletbeli gondnoka, egyházkerületi képviselője, *Horthy István* főrendiházi tag *Kenderesen* elhunyt. A kiváló férfiú emlékét külön megfogja őrizni a minden jók emlékezetén kívül egyházkerületünk jegyzőkönyve, de magunk is igyekezni fogunk nagy nevéhez méltó sorokban emlékezni meg áldásos életéről. Legyen békés megnyugvása. kísérje sírjához a református egyház könyhullása. ki javaiból, idejéből, hatalmas szellemi munkaerejéből készséggel hozta meg az áldozatot egyházi és iskolai ügyeink oltárára.

— **Halálozás.** Csak más lapok olvasása után vettünk értesülést arról a gyászesetről, mely a cseri egyházat hosszú időn át buzgón működő lelkészének, *Lengyel Sándornak* váratlanul gyors elhalála következtében sujtotta. A család, a társadalom, a széles kiterjedésű rokonság az egyházzal egyben bánatos szívvel siratják a felejthetetlen férfiut, kinek egyik hátrahagyott érdekes dolgozatát közelebről szándékozunk lapunkban közölni. Barátainak valamelyike bizonyára részletes nekrológot fog küldeni lapunk számára. Legyen áldott emlékezte.

Tartalomjegyzék: Az új közoktatási törvény és a református iskolák. *Sinka Lajos.* — Tárcák: *Sylvester Doktor* Scultetusnak. *Sylvester Doktor.* — A debreceni református Kollégium adatai azaz a Kollégium története adattári alakban. *Balogh Ferenc.* — Közéletünk: Részlet a hajdusoboszlói ref. egyház múltjából és jelenéből. *Padrah Sándor.* — Tájékoztató az 1904. tanévre. Az akadémiai igazgatóság. — Sérelem. — Külföld: Francia egyházi szemle. *B. J.* — Különlék.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályázat

a felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegyében levő vasmegyeri ev. ref. egyház kántor-tanítóságára.

Évi javadalom kántori 200 k. tanítói 800 k., mely összeg előleges évnegyedekben az egyház pénztárából fizetetik, stóla-jövedelem mintegy 60 kor. Ismétlők tanításáért a község pénztárából 80 kor. Természetbeni lakás 2 szoba, konyha, spádz, melléképületeivel 327 □ öl házi kerttel. Ötödéves korpótlék az államtól.

Kötelessége 80—120-ra tehető tankötelest a Tantervben előirt 6 osztályban tanítani, s az ismétlőket a 3 felső osztály szerint tovább képezni, — s a konfirmálandó gyermekeket előkészíteni, templomi szolgálatot teljesíteni, szokás szerint a lelkész akadályoztatása esetén helyette végezni.

Pályázat véghatárideje július 15., válasz-

tás napja jul. 24. Megválasztott aug. 25-én tartozik állását elfoglalni, választás végmegegerősítése illetve állandósítása egy próba év után történik.

Pályázók felhivatnak, hogy oklevéllel és ezen pályázat közzététele után kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvényeket a lelkészi hivatalhoz terjesszék be. U. p. Kemece, Vasmegyer, 1904. május 30.

Hódy János.

ref. lelkész, iskolaszéki elnök.

1-2.

Pályázat.

A törökszentmiklósi ev. ref. egyházban lemondás folytán megüresedett orgonista-kántori állásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1. Az egyház pénztárából negyedévenként előlegesen fizetendő 904 korona. 2. Stóla jövedelmül legkevesebb számításal 400 korona. 3. Természetbeni lakás, 3 szoba, konyha, kamara, pince és melléképület. Kötelességek: 1. A templomi és temetési szolgálat. 2. A betegség vagy más ok miatt akadályozott tanítók esetleges helyettesítése. 3. Az V—VI-ik osztályos fiu- és leánynövendékek éneklésre tanítása. Ezenkívül, ha a fiukat tornára tanítja, 40 korona évi tiszteletdíj. A kérvények f. évi július 10-ig adandók be alulírott elnökhöz. A választás július 17-én lesz, a mely nap délelőttjére — próba-éneklésre — a pályázók ezennel meghivatnak.

Az állás lehetőleg azonnal elfoglalandó. A midőn az országos lelkészi nyugdíjintézet felállítatik, s az illető megválasztott annak tagja lesz, érette az egyházközséget illető évdíjat az egyház pénztára fizeti.

Törökszentmiklós, 1904. junius 21.

Vadai Ferencs.

egyházi elnök.

Pályázat,

a hódmezővásárhelyi ref. egyházi káplán-ságra. Évi díja 1600 korona és magánosnak két szobás lakás, nősnek 400 kor. lakáspénz, s a régibb lelkészek szivességéből és csak az ő hivatali idejük alatt az anyakönyvi jövedelem 10%-a. Kötelessége az ó-templom mellett a rendes lelkészszel, kinek teljesen a felügyelete alá tartozik, hetenként felváltva végezni a lelkészi teendőket; ezeken kívül az egyház anyakönyveinek vezetése s ennek minden teendője. A hivatal állandó, de a választás 3 évre szól. Megválasztott ez állását csak 3 havi felmondás mellett hagyhatja el. Pályázhatnak ev. ref. lelkészi képesítéssel bírók. Pályázni kívánók felhivatnak, hogy pályázataik

beadása előtt lelkész-elnöküktől kérjék el az idevonatkozó jegyzőkönyvi számot, mely ez állás kötelességeit részletesen megismerteti. A pályázati kérvények keresztlevéllel, lelkészi oklevéllel, szolgálati és egészségi bizonyítvánnyal felszerelten alulírotthoz adandók be f. é. július 25-ig. Az állomás f. é. okt. 1-én foglalandó el.

Hódmezővásárhely, 1904. jun. 20.

Pap Imre
lelkész-elnök.

1-2.

Pályázat.

A hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház a gymnasiumi tornatanítói állásra pályázatot hirdet. Folyamodhatnak egész gimnasiumra vagy csak algimnasiumra képesített ev. ref. vallású tornatanítók. Ha egész gymnasiumra képesítettek közül is választhatni, abban az esetben rendes, ha csak utóbbiak közül, akkor helyettes tornatanítót választ az egyház, utóbbi is köteles egy év alatt a teljes képesítést megszerezni. A rendes tornatanító is csak egy év múlva állandósíttatik sikeres működés és kifogástalan magaviselet alapján.

A megválasztott kötelessége a testgyakorlatnak az állami tanterv és útmutatások szerinti tanítása s minden a torna tanítás körébe vágó feladat mind a nyolc osztályban.

Javadalmazása a rendes tornatanítónak évi 1600 korona fizetés, 400 kor. lakáspénz, 5 évenként 100 kor. korpótlék, a játékdélutánok vezetéséért évi 100 kor., évnegyedi előleges részletekben; a helyettesnek 1200 kor. fizetés, 200 kor. lakáspénz és a játékdélutánok 100 koronája.

A pályázni kívánók vallásukról, tanulmányaikról, képzettségükről, katonai és hivatali szolgálataikról szóló okleveleiket f. év július 8-ig adják be az elnöklelkészi hivatalhoz.

Hódmezővásárhelyen, 1904. jun. 12.

Juhász Mihály,
főgondnok.

Pap Imre,
elnöklelkész.

1-2.

Pályázati hirdetés helyettes tanári állásra.

A mezőturi ev. ref. főgymnasiumnál az 1904/5. isk. évre egy helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik.

E tanszék tárgyai a német-latin, esetleg német-magyar nyelv és irodalom, javadalma pedig 1600 korona a főgymnasium pénztárából.

A mennyiben az internatus ez időszakban felügyelője viszonyai változtával ezen felügyeletről lemondana, köteles a megválasztandó helyettes tanár az internatusra való felügyeletet teljesíteni, mely felügyeletért az iskola épületé-

ben külön lakó szobát kap fűtéssel, de világítás nélkül.

Pályázhatnak a fent megjelölt szakra készült protestáns vallásu tanárjelöltek.

Pályázók születési bizonyítvánnyal, végzett tanulmányaikról, képesítésökről, eddigi szolgálataikról, egészségi és hadkötelezettségi viszonyaikról tanuskodó okmányaikkal felszerelt kérvényeket f. évi junius hó 20-ig az igazgató tanács elnökéhez adják be.

A megválasztandó köteles szakján kívül más tárgyak tanítását is elvállalni s az intézeti teendők egyéb ágaiban is részt venni.

Az állomás 1904. évi szept. 1-én elfogalándó.

Mezőtur, 1904. május 24.

Gergely Antal s. k.
ev. ref. lelkész.
ig. tan. elnök.

1-1.

A Nagyvárad (ujvárosi) ev. ref. templom még jó karban levő orgonája, I. manuál 14 változatot tartalmaz, előjátzó jutányos áron

eladó,

közelebbi felvilágosítás nyerhető,
Wegenstein C. L. orgonaépítő műintézetében
Temesvár.

Sesztina Lajos

vaskereskedése és gépészeti cikkek raktára
DEBRECZEN.

A szállópenész és risharmat tovaterjedésének meggátlására ajánlja olcsó kézi kénpor-fuvóit és kénporozó-gépeit, valamint egyéb szállószeti és gazdasági eszközeit.

A cséplőgépek jókarba hozatalához szükséges I-ső rendű gépszijak, dobsinek, vászon- és gummi-tömlők, önlajozók, Asbest- és zsiros-tömitések, gépolaj, Tovote-kenőcs, faggyú, szerszámok állandóan raktáron vannak.

Kerti-padok,

Fecskendők,

Jégszekrények,

Fészkelő-házikók

az énekes madaraknak!

Kirsteier Gyula

orgonaépítő

Kassa, József-utca 21. sz.

Ajánlja erős szerkezetű **Crescendo orgonáit**, különösen a legújabb rendszerű légnyomatú (pneumatikai)

orgonákat,

melyeknek játékmódja és regisztrálása rendkívül könnyű.

Főtőrekvésem szerényebb haszon mellett tisztességes és lelkiismeretes munkával nagyrebecsült rendelőim teljes bizalmát kiérdemelni.

Mindennemű javítások elfogadtatnak, továbbá gépezetes orgona légnyomatúra való átalakítása a legnagyobb szakértelemmel eszközöltetik.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrendszer szerint, gólos-ladával. Biztos működésért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal bírnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precizen** azonnal megszólalnak. -- Elvállalok továbbá

régi orgonákat

átalakítás, javítása és hangolása a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

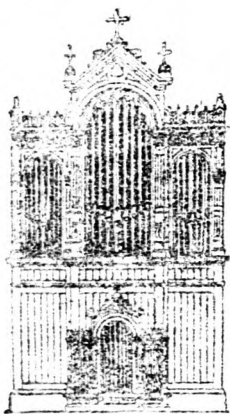
orgona-készítő.

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel” és Ferencz József lovag-„renddel” kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

Hydraulikus sajtók

Arany érem
Szeged 1899.

Arany érem
Budapest 1899.

Arany érem
Pozsony 1902.

hydra-
likus
sajtóért

szőlő és gyümölcs-
must sajtólásra
a nagy üzem számára,
2 kitolható kosárral
vagy 1 kosárral.

Bor-, gyümölcsbor- és gyümölcsnedv-sajtókat kézihajtásra Herculesnyomóerő-szerkezettel. fa- vagy vastányérrai.

Gyümölcs és szőlő-örlőket,

bogyozógépeket,

Gyümölcs-aszaló-készülékeket

gyártanak és szállítanak jótállás mellett mint különlegességet a legújabb szerkezetben

MAYFARTH PH. és TA. BÉCS, II/1.
különlegességi gyár gyümölcsértékesítési gépekben.

Köpes árjegyzék ingyen és bérmentve.
Megrendelések idejekorán kéretnek.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olesóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITVA TOTT: 1845-BEN.